

KRIITTINEN AJATTELU

Asennoituminen tietoon

- Asennoituminen tietoon jakaa ihmiset:
 - *Skeptisiin*
 - *Kriittisiin*
 - *Relativisteihin*
 - *Dogmaatikkoihin*
- Antiikin Kreikassa pyrrhonilaisuus
 - *Ihmisellä ei voi olla lainkaan tiedoksi kutsuttuja uskomuksia*
 - *On kyllä moniakin uskomuksia mutta ei tietoa*
 - *Edustivat globaalia skeptisismiä kieltämällä kaiken tiedon mahdollisuuden*

- Tänä päivänä skeptikolla tarkoitetaan henkilöitä, jotka kritisoivat näennäistieteitä tiedollisina
- Skeptisismi tarkoittaa kriittistä asennetta tietoon
- Dogmatismi tarkoittaa ehdotonta varmuutta, että tieto on jo saavutettu eikä sitä enää tarvitse kyseenalaistaa tai tarkastella kriittisesti
- Relativismi pitää tietoa suhteellisena
- Ei ole yleispätevää tietoa vaan tieto voi vaihdella tilanteen mukaan

Skepsis

- Tarkoittaa epäilyä
- Skeptikko on epäilijä
- Näennäistiede on tieteellisenä esitetty oppi tai teoria
 - *Ei perustu yleisesti hyväksytyihin tieteellisiin periaatteisiin ja menetelmiin*
- Paranormaali ilmiö, kaikki sellaiset ilmiöt, joita pidetään vallitsevan tieteellisen käsityksen mukaan luonnonlakien vastaisena

Ihminen hahmottaa maailmaa havaintokehän kautta

- Yksilön maailmankuva ja maailmankatsomus muodostuvat uskomuksista, joita ihminen pitää tosina ja siten tietona
- Ajattelun periaatteiden tunteminen on tärkeää, koska ne vaikuttavat maailmankuvan ja maailmankatsomuksen muodostumiseen
- Havaintokehä on ihmisen havaitsemisen ja tiedonkäsittelyn toimintojen kokonaisuus
- Aistimukset ohjaavat tarkkaavaisuuden suuntaamista vanhojen uskomustemme pohjalta
- Aikaisempien sisäisten malliemme mukainen havaitseminen on nopeaa.
- Emme helposti muuta vanhoja sisäisiä mallejamme
- On helpompaa pitää ymmärrys maailmasta ja itsestä entisen kaltaisena
- Suuret muutokset maailmankuvassa, maailmankatsomuksessa tai minäkäsityksessä saattavat johtaa uudenlaiseen havaintokehään
 - *Maailmasta havaitaan eri asioita kuin ennen*

Järkevä rationaalinen päättely pyrkii tavoittamaan parhaan tiedon

- Rationaalinen päättely tarkoittaa pyrkimystä päätellä ja toimia parhaan käytössä olevan tiedon varassa
- Episteeminen – tiedollinen rationaalisuus tarkoittaa rationaalisuutta, jossa pyritään mahdollisimman tosien, perusteltujen ja loogisesti sitovien uskomusten muodostamiseen
- Inhimillinen tiedonkäsittely ja rationaalisuus eivät ole koskaan täysin virheettömiä
 - *Rajoitettu rationaalisuus*
- Inhimillinen tiedonkäsittely ei ole puhtaan rationaalista koska ajattelumme perustuu pitkälti intuitioon
- Intuitio – sisäinen oivallus, tuntemus tai ääni, millä on läheinen suhde tunteisiin

Nopea ja hidas päättely

- Kaksi erilaista järjestelmää joiden avulla teemme päätöksiä
- Järjestelmä 1 on nopea ja intuitiivinen, tunteisiin pohjautuva
- Järjestelmä 2 on hitaampi, rationaalisempi sekä loogisempi
 - *Käyttö vie enemmän aikaa ja vaatii ajattelumme resursseja*
- Häviämiskäytännön ollessa suurempi ihmiset ottavat suurempia riskejä, ja toimivat järjestelmän 1 kautta, eivätkä mietin pidempään
- Ihminen joka voiton hetkellä välttää riskejä ottaa niitä tappio hetkellä
- Ihmiset reagoivat raskaammin tappioihin kuin voittoihin
- Ihmisillä on päättelyn vääristymiä, joiden poistaminen ei ole aina mahdollista
- Tunnistamalla ja tiedostamalla voi kuitenkin pyrkiä vähentämään niiden vaikutusta omaan päätöksentekoon ja ajatteluun

Heuristiikat yksinkertaistavat ajattelua

- Nopean järjestelmän mukaisessa tiedonkäsittelyssä turvaudumme usein heuristiikkoihin eli yksinkertaistaviin sääntöihin
- Negatiiviset stereotypiat yhdistettyinä kielteiseen tunteeseen ovat ennakkoluuloja
- Heuristiikko käyttää maalaisjärkeä
- Automatisoituja tapoja päätellä nopeasti
- Automatisoituneita heuristiikkoja edustaa myös esimerkiksi ankkuroinniksi kutsuttu ilmiö
- Siinä päättely perustuu vertailukohtiin

Ihminen pyrkii välttämään ajatusten ristiriitaisuutta kognitiivisen dissonanssin avulla

- Psykologiassa on tunnistettu ihmisten pyrkimys välttää tiedollisia ristiriitoja ja epä johdonmukaisuuksia
- Tiedollinen ristiriita aiheuttaa ihmisessä epämieluisuuden kokemuksen, sillä ihminen pyrkii muodostamaan maailmasta ristiriidattoman kokonaisnäkömyksen
- Ilmiötä kutsutaan kognitiiviseksi dissonanssiksi
- Ihminen pyrkii muuttamaan ajatteluaan tai toimintaansa mielekkääksi, jotta tämä ristiriita häviäisi

Pätevä päättely ja argumentaatio

- Argumentti on perusteltu väite
- Argumentointi perustelujen esittämistä
- Premissi – oletus
- Argumentaatiovirheitä tunnistamalla kykenemme paremmin tarkkailemaan ja arvioimaan informaatiota kriittisesti sekä vaatimaan itseltämme ja muilta perusteltuja väitteitä
- Pätevän päättelyn harjoittaminen ja vaatiminen auttaa myös keskusteluun osallistumisessa

Argumentaatiovirheitä

- Kaltevan pinnan argumentti
- Kausaalinen virhepäätelmä
- Olkinukke
- Kehäpäätelmä
- Kaksiselitteisyys
- Auktoriteettiin vetoaminen
- Tietämättömyyteen vetoaminen
- Henkilöön kohdistuva argumentti

Salaliittoteoriat syntyvät tarpeesta ymmärtää vaikeasti käsiteltäviä asioita

- Uskomusjärjestelmiä, jotka selittävät maailman tapahtumia niihin uskoville
- Selittävät, miksi joitain asioita on tapahtunut ja ketkä tapahtumien kulkuun vaikuttavat
- Salaliittoteoriat liittyvät usein vallitsevien olojen ja valtamedian kritisointiin ja niiden vastaiseen toimintaan
- Salaliittoteorioihin uskovia yhdistävä henkinen ominaisuus on heikko epävarmuuden sietokyky
 - *Saa heidät kuuntelemaan yksinkertaistavia maailmanselityksiä*